

سیاست خارجی تاجیکستان در قبال طالبان پس از سقوط جمهوریت

قاسم مصلح

دانشجوی کارشناسی ارشد روابط بین الملل، دانشگاه بین المللی اهل بیت (ع)، تهران، ایران.

علی بغیری

استادیار، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه بین المللی اهل بیت، تهران، ایران.

چکیده

روی کار آمدن دوباره طالبان در بهار سال ۱۴۰۰ در افغانستان چالش جدید در روابط منطقه ای و فرا منطقه ای برای طالبان بوجود آورده است. از طرفی تا اکنون عدم به رسمیت شناختن آنها توسط سایر کشورها چالش ها و معضلات عدیده ای را در قبال داشته است. خشونت، کاربرد زور، تهدید به قتل کارمندان دوره جمهوریت و رعایت نکردن حقوق زنان و بسته بودن مدرسه ها و دانشگاه به نوبه خود در حکومت داری مدرن و مشروع و برقراری ارتباط موثر و مصلح در روابط فرا منطقه ای طالبان با دولت تاجیکستان، حساسیت های زیادی را برای دولت تاجیکستان خلق نموده است تحولات اخیر در افغانستان تهدید جدی برای امنیت و ثبات منطقه ای می باشد. قدرت گیری دوباره طالبان روند سیاسی منطقه را پیچیده کرده است. همچنان سراج الدین مهرالدین، وزیر خارجه تاجیکستان، گفته است: «ناتوانی طالبان در کنترل و اداره گروه های تروریستی و جنگ جویانش شرایط را بیشتر از پیش پیچیده کرده است. افغانستان در حال تبدیل شدن به پناهگاه امن گروه های تروریستی و منبعی برای گسترش افراط گرایی طالبانی است. ضمیر کابلوف، نماینده ویژه رئیس جمهور روسیه برای افغانستان نیز گفته است: «تهدید گسترش تروریسم از افغانستان به کشورهای همسایه [به ویژه کشورهای آسیای مرکزی] بدون شک در مرکز توجه ما قرار دارد».

کلید واژه ها: تاجیکستان، طالبان، سیاست خارجی، سقوط جمهوریت

۱-مقدمه

قدرت گیری دوباره طالبان و خروج ایالات متحده، ساخت قدرت منطقه ای و بافت ژئوپلیتیک منطقه ای را دگرگون کرد. این امر ضرورت بازبینی و بازتعریف برنامه های سیاست خارجی قدرت های بزرگ، قدرت های منطقه ای، فرامنطقه ای و همسایه گان افغانستان را برجسته کرده است. اکثر کشورهای همسایه نگران تحولات افغانستان هستند. سه همسایه شمالی افغانستان بیشتر از پیش نگران اوضاع این کشور می باشد. تاجیکستان تا قبل از استقلال در سال ۱۹۹۱ یکی از جمهوری های ۵ گانه شوروی بود و سیاست خارجی آن توسط مسکو تعیین می شد؛ پس از استقلال سیاست خارجی تاجیکستان بر اساس احترام به موازین عمومی انسانی و اصول حقوق بین المللی و با در نظر گرفتن مصالح عالی عمومی تاجیکستان پایه ریزی شده است. (حکیم، بابا علی، ۱۳۹۶: ۲) تاجیکستان یکی از کشورهای هم مرز با

افغانستان است که تحولات این کشور را از نزدیک دنبال کرده و نگاهی از سر احتیاط نسبت به شرایط افغانستان دارد. رئیس جمهور تاجیکستان تنها رئیس جمهور منطقه آسیای مرکزی است که نگاه بدبینانه نسبت به قدرت گیری دوباره طالبان دارد. تاجیکستان در جنوب خاوری آسیای مرکزی، در میان رشته کوه های شگفت انگیز تین شان، که تا چین ادامه دارد و پامیر، که تا افغانستان ادامه می یابد، قرار دارد و پایتخت آن، شهر دوشنبه است. (سیستانی، ۱۳۸۳: ۱۷) از آن جایی که تاجیکستان با افغانستان که دارای حدود ۱۴۰۰ کیلومتر مرز مشترک می باشد، به این لحاظ نزدیکی و قرابت این کشور با افغانستان، سبب آسیب پذیری اش شده است.

عدم تسلط رژیم طالبان بر تمامیت ارضی و مرزها، ناتوانی آن ها در گسترش هرچه بیشتر حاکمیت در کشور، نارضایتی های داخلی، مقاومت نظامی علیه این گروه، عدم مقبولیت خارجی و از همه مهم تر ناتوانی این گروه برای فایق آمدن بر گروه های مخالف و چند دسته گی در بین این گروه، نه تنها که بحران را در کشور دامن زده، بلکه کشورهای همسایه را نیز شاکی ساخته است. هرچند تاجیکستان با افغانستان دارای همگونی های بی شمار تمدنی و تاریخی می باشد و در ۳۰ سال اخیر مناسبات و روابط گسترده در سطوح مختلف با حکومت ها و مردم افغانستان داشته است و میزبان شمار زیادی از پناهجویان افغان است. لیکن اتفاقات اخیر تاجیک ها را متأثر ساخته و آن ها را نسبت به تحولات افغانستان نگران کرده است.

در این مقاله به ارزیابی سیاست خارجی تاجیکستان در قبال رژیم طالبان پرداخته، به علت کاوی نگرانی تاجیکستان از قدرت گیری دوباره این گروه می پردازیم و تلاش می کنیم به این پرسش ها پاسخ دهیم که افغانستان چه جایگاهی در سیاست خارجی تاجیکستان دارد؟ قدرت گیری دوباره طالبان چی تهدیدها و چالش ها را متوجه آسیای مرکزی و تاجیکستان می سازد؟

۲- چاره جویی برای گذار از بحران حاکمیت در افغانستان

۲-۱- بحران مشروعیت نظام

امام علی رحمان تنها رئیس جمهور در میان دیگر سیاستمداران در آسیای مرکزی است که با صراحت اظهار داشته که در افغانستان باید حکومت همه شمول شکل گیرد. درواقع، او و دستگاه دیپلماسی اش فعالانه و مصرانه خواهان راه حل برای بحران مشروعیت و مقبولیت رژیم طالبان در میان مردم افغانستان، از طریق گفت و گو میان افغان ها است. در دو سال اخیر شاهد جهت گیری های فعال رحمان بودیم. در یک و نیم سال اخیر یکی از اصلی ترین محور گفت و گوها و دیدارهای او را مسأله افغانستان می ساخت. وی در سفرهایش به ایران و پاکستان، دو کشور دخیل در مسأله افغانستان، خواهان تشکیل حکومت همه شمول شد. تاجیک ها یکی از مهم ترین صادر کننده گان برق به افغانستان محسوب می شوند. رژیم طالبان حدود ۲۸ میلیون دلار از این کشور بدهکار است. ظاهراً مهم ترین اصل در سیاست خارجی تاجیکستان در مورد افغانستان برپایی حکومت مردمی می باشد که همه اقوام در آن سهیم باشند. (حسینی، روز نامه هشت صبح، ۱۴۰۱)

۲-۲- گروه های تروریستی در خاک افغانستان، تهدید علیه امنیت ملی تاجیکستان

افراطگرایی، تروریسم و جدایی طلبی سه چالش بنیادی است که کشورهای آسیای مرکزی با آن‌ها دست در گریبانند. گروه طالبان به پیچیده‌گی اوضاع افزوده است. و اینکه افغانستان و تاجیکستان هردو از جانب تروریسم و گروه های مافیایی و کارتل های مواد مخدر جهانی و منطقه یی به شدت آسیب پذیر است، پیکار و مبارزه مشترک هر دو کشور را را نیاز میرم می پندارد. (شیزراد، ۱۳۹۳: ۲۵-۳۰) طالبان با جاسازی جنگجویان عمدتاً تاجیک خود در مناطق شمال و شمال شرقی، به نگرانی و تشویش تاجیکستان افزوده است. ترس تاجیک ها از حضور شبه نظامیان، «جماعت انصارالله» یا آن طور که در میان طالبان معروف است، «طالبان تاجیک» در میان ناقلین طالبان به شمال افغانستان می باشد. در سال گذشته میلادی گروه دیگر به نام «جنبش طالبان تاجیکستان» و با هدف سرنگونی حکومت امام علی رحمان و برپایی حکومت اسلامی در تاجیکستان اعلان ظهور کرد. این امر اوضاع پیچیده منطقه را پیچیده تر ساخت. این در حالی است که گروه طالبان همواره اعلان کرده

که هیچ گروهی غیر از این گروه در افغانستان فعال نیست و این رژیم اجازه نخواهد داد، هیچ گروهی از خاک افغانستان علیه دیگر کشورها استفاده کند.

کشورهای آسیای مرکزی به این دلیل از قدرت گیری رژیم طالبان هراس دارند. چون جنگجویان افراطی این کشورها در طول ۲۰ سال گذشته دوشادوش طالبان رزمیده اند. با بازگشت این شبه نظامیان به کشورهای شان ناامنی و بی ثباتی را نیز منتقل خواهند کرد. چنان که در دهه ۹۰ میلادی کردند. جنگجویان مسلمان آسیای مرکزی در خاک افغانستان و در نبرد علیه اتحاد جماهیر شوروی اشتراک کرده بودند. با بازگشت به سرزمین های شان موجی از بی ثباتی و ناامنی در اکثر کشورهای این منطقه دامن زده شد، از جمله جنگ های داخلی بهیژه در تاجیکستان.

حضور دولت اسلامی ولایت خراسان (ISKP) در خاک افغانستان مساله دیگری است که برای تاجیک ها تشویش برانگیز می باشد. این در حالی است که این گروه در سال های اخیر دست به عملیات های تخریبی در خاک تاجیکستان زده است. به گونه مثال در ماه جولای ۲۰۱۸ میلادی این گروه بر دوچرخه سواران خارجی حمله کرد که در نتیجه چهار تن را به قتل رساندند.

۳-۲- اقدامات پیش گیرانه حکومت تاجیکستان

امام‌علی رحمان تنها رئیس‌جمهور در منطقه است که صریحاً اذعان داشته که بازگشت دوباره طالبان ثبات، نظم و امنیت منطقه را تهدید می‌کند. از نظر ناظران افغانستان، برخلاف ترکمنستان و اوزبیکستان، ظاهراً تاجیکستان با رژیم طالبان سرناسازگاری دارد؛ لیک به دلیل جبر جغرافیایی ناگزیر از پذیرش واقعیت موجود افغانستان هستند. گفته می‌شود که سران ضدطالب و جبهه مقاومت ملی به رهبری احمد مسعود در این کشور حضور دارند. مساله‌ای که تاجیک‌ها هیچ‌گاه آن را تایید نکرده‌اند.

امام‌علی رحمان در یک‌ونیم سال اخیر برای جلوگیری از گسترش ناامنی و کاهش تهدید علیه کشورش، اقدام‌های پیش‌گیرانه و بازدارنده‌ای را در پیش گرفته است؛ از جمله، افزایش نیروهای مرزی. تاجیک‌ها همزمان با نبرد طالبان علیه حکومت افغانستان، بیش از ۲۰ هزار نیروی مرزی تازه‌نفس را در امتداد مرز افغانستان جابه‌جا کردند و آماده‌باش ارتش را اعلان کردند. انجام رزمایش‌های مشترک نظامی با کشورهای منطقه، گسترش برج‌های دیده‌بانی برای واری و کنترل هرچه بیشتر بر مرز دوکشور، جزیی از اقدامات کلانی است که امام‌علی رحمان برای تقلیل تهدید در پیش گرفته است.

۴-۲- قدرت‌گیری دوباره طالبان و خروج ایالات متحده

زمینه‌ها و علل روی کار آمدن طالبان یکی از مهمترین و در عین حال چالش برانگیزترین مباحث در مورد طالبان است. عملکرد نامطلوب نیروهای مجاهدین، بحران اقتصادی، فقر فرهنگی و باورهای غلط سنتی، عدم امنیت، مسئله قومیت، از عوامل تاثیر گذار و کلیدی در رشد و تسلط مجدد طالبان، به شمار می‌آید. (کریمی، خادمی. ۱۳۹۲: ۴۱-۴۷) که حالات و اوضاع منطقه را پیچیده نموده است، این امر ضرورت بازبینی و بازتعریف برنامه‌های سیاست خارجی قدرت‌های بزرگ، قدرت‌های منطقه‌ای، فرامنطقه‌ای و همسایه‌گان افغانستان را برجسته کرده است. اکثر کشورهای همسایه نگران تحولات افغانستان هستند. سه همسایه شمالی افغانستان بیشتر از پیش نگران اوضاع این کشور می‌باشد.

تاجیکستان یکی از کشورهای هم‌مرز با افغانستان است که تحولات این کشور را از نزدیک دنبال کرده و نگاهی از سر احتیاط نسبت به شرایط افغانستان دارد.

امام‌علی رحمان تنها رئیس‌جمهور در میان دیگر سیاست‌مداران در آسیای مرکزی است که با صراحت اظهار داشته که در افغانستان باید حکومت همه‌شمول شکل گیرد. درواقع، او و دستگاه دیپلماسی‌اش فعالانه و مصرانه خواهان راه‌حل برای بحران مشروعیت و مقبولیت رژیم طالبان در میان مردم افغانستان، از طریق گفت‌وگو میان افغان‌ها است. در دو

سال اخیر شاهد جهت‌گیری‌های فعال رحمان بودیم. در یک‌ونیم سال اخیر یکی از اصلی‌ترین محور گفت‌وگوها و دیدارهای او را مسئله افغانستان می‌ساخت.

ظهور دوباره گروه طالبان، گسترش ایدئولوژی سلفی- وهابی، تداخل و رقابت دستگاه‌های اطلاعاتی منطقه نظیر: پاکستان، عربستان و ایالات متحده موجب موج جدیدی از بنیادگرایی دینی گردید. (سرفزار، ۱۳۹۷: ۱۶) افراط‌گرایی، تروریسم و جدایی‌طلبی سه چالش بنیادی است که کشورهای آسیای مرکزی با آن‌ها دست در گریبانند. گروه طالبان به پیچیده‌گی اوضاع افزوده است. طالبان با جاسازی جنگ‌جویان عمدتاً تاجیک خود در مناطق شمال و شمال‌شرقی، به نگرانی و تشویش تاجیکستان افزوده است. ترس تاجیک‌ها از حضور شبه‌نظامیان، «جماعت انصارالله» یا آن‌طور که در میان طالبان معروف است، «طالبان تاجیک» در میان ناقلین طالبان به شمال افغانستان می‌باشد. در سال گذشته میلادی گروه دیگر به نام «جنبش طالبان تاجیکستان» و با هدف سرنگونی حکومت امام‌علی رحمان و برپایی حکومت اسلامی در تاجیکستان اعلان ظهور کرد.

کشورهای آسیای مرکزی به این دلیل از قدرت‌گیری رژیم طالبان هراس دارند. چون جنگ‌جویان افراطی این کشورها در طول ۲۰ سال گذشته دوشادوش طالبان رزمیده‌اند. با بازگشت این شبه‌نظامیان به کشورهایشان ناامنی و بی‌ثباتی را نیز منتقل خواهند کرد. چنان‌که در دهه ۹۰ میلادی کردند. جنگ‌جویان مسلمان آسیای مرکزی در خاک

افغانستان و در نبرد علیه اتحاد جماهیر شوروی اشتراک کرده بودند. با بازگشت به سرزمین‌های‌شان موجی از بی‌ثباتی و ناامنی در اکثر کشورهای این منطقه دامن زده شد، از جمله جنگ‌های داخلی بهیژه در تاجیکستان.

حضور دولت اسلامی ولایت خراسان (ISKP) در خاک افغانستان مساله دیگری است که برای تاجیک‌ها تشویش‌برانگیز می‌باشد. این در حالی است که این گروه در سال‌های اخیر دست به عملیات‌های تخریبی در خاک تاجیکستان زده است. به‌گونه مثال در ماه جولای ۲۰۱۸ میلادی این گروه بر دوچرخه‌سواران خارجی حمله کرد که در نتیجه چهار تن را به قتل رساندند.

امام‌علی رحمان در یک‌ونیم سال اخیر برای جلوگیری از گسترش ناامنی و کاهش تهدید علیه کشورش، اقدام‌های پیش‌گیرانه و بازدارنده‌ای را در پیش گرفته است؛ از جمله، افزایش نیروهای مرزی. تاجیک‌ها همزمان با نبرد طالبان علیه حکومت افغانستان، بیش از ۲۰ هزار نیروی مرزی تازه‌نفس را در امتداد مرز افغانستان جابه‌جا کردند و آماده‌باش ارتش را اعلان کردند. انجام رزمایش‌های مشترک نظامی با کشورهای منطقه، گسترش برج‌های دیده‌بانی برای واریسی و کنترل هرچه بیشتر بر مرز دوکشور، جزیی از اقدامات کلانی است که امام‌علی رحمان برای تقلیل تهدید در پیش گرفته است.

با نظر به تحولات داخلی و مرزی تاجیکستان می‌توان گفت دولت تاجیکستان در حالی از تهدیدهای مرزی در سرحدات با افغانستان خبر می‌دهد که با منازعات منطقه‌ای در داخل نیز مواجه است و این نشانگر پیچیدگی نسبی مخاطرات فراروی مقامات تاجیک می‌باشد. (صنعتی، ۱۴۰۱: ۷) روی کار آمدن دوباره طالبان سبب پیدایش چالش و گسترش تهدید نسبت به بعضی کشورهای منطقه شده است. همان‌طور که گفته شد، افغانستان تحت اداره طالبان یکی از محورهای اصلی دستگاه دیپلماسی رحمان می‌باشد. امام‌علی رحمان خواهان حل مسالمت‌آمیز بحران حاکمیت و مشروعیت در افغانستان است. او نگران اوضاع افغانستان است. وی با آگاهی و درک این که یک افغانستان بی‌ثبات نه تنها چالشی برای مردم افغانستان، بلکه برای تمام منطقه به دنبال خواهد داشت. لذا است که خواهان حل مسایل افغانستان از طریق گفت‌وگو است.

موضوع دیگری که درواقع تاجیک‌ها خوب می‌دانند، قدرت‌گیری طالبان جسارت گروه‌های اسلامی مخالف نظام در این کشور را بالا برده و سبب گسترش، افراط‌گرایی و طالبانیسم خواهد شد. عملاً تاجیک‌ها درگیر دو گروه «جماعت انصارالله» و «دولت اسلامی ولایت خراسان» می‌باشند. دو گروهی که تاجیک‌ها آن‌ها را تهدیدی علیه امنیت ملی‌شان می‌دانند. دو گروهی که ظاهراً با آمدن طالبان بیش از پیش در افغانستان جا باز کرده‌اند. درواقع، قدرت‌گیری یک گروه تروریستی مخالف دولت در افغانستان، سبب چشم‌اندازی ناروشن در منطقه شده است.

۳- نتیجه‌گیری

روی کار آمدن دوباره طالبان سبب پیدایش چالش و گسترش تهدید نسبت به بعضی کشورهای منطقه شده است. همان‌طور که گفته شد، افغانستان تحت اداره طالبان یکی از محورهای اصلی دستگاه دیپلماسی رحمان می‌باشد. امام‌علی رحمان خواهان حل مسالمت‌آمیز بحران حاکمیت و مشروعیت در افغانستان است. او نگران اوضاع افغانستان است. وی با آگاهی و درک این‌که یک افغانستان بی‌ثبات نه تنها چالشی برای مردم افغانستان، بلکه برای تمام منطقه به دنبال خواهد داشت. لذا است که خواهان حل مسایل افغانستان از طریق گفت‌وگو است.

موضوع دیگری که درواقع تاجیک‌ها خوب می‌دانند، قدرت‌گیری طالبان جسارت گروه‌های اسلامی مخالف نظام در این کشور را بالا برده و سبب گسترش، افراط‌گرایی و طالبانیسم خواهد شد. عملاً تاجیک‌ها درگیر دو گروه «جماعت انصارالله» و «دولت اسلامی ولایت خراسان» می‌باشند. دو گروهی که تاجیک‌ها آن‌ها را تهدیدی علیه امنیت ملی‌شان می‌دانند. دو گروهی که ظاهراً با آمدن طالبان بیش از پیش در افغانستان جا باز کرده‌اند. درواقع، قدرت‌گیری یک گروه تروریستی مخالف دولت در افغانستان، سبب چشم‌اندازی ناروشن در منطقه شده است.

منابع:

- ۱- سیستانی، ایرج افشار. (۱۳۸۳)، "جغرافیای تاریخی تاجیکستان"، ناشر، انتشارات بین المللی الهدی، نوبت چاپ اول، سال، ۱۳۸۳ ه. ش.
- ۲- حکیم، حمید و باباعلی، الهام، ۱۳۹۶، تحولات سیاسی اجتماعی تاجیکستان و چالش‌ها با منافع ملی ایران، اولین کنفرانس ملی حقوق و علوم سیاسی، تهران، <https://civilica.com/doc/807366>
- ۳- حسینی، فدا حسین. (۱۴۰۱) "نگاهی به سیاست خارجی تاجیکستان در قبال طالبان" روزنامه هشت صبح، ۱۹ جدی ۱۴۰۱.
- ۴- کریمی، خادمی. (۱۳۹۲)، "طالبان خواستگاه و مبانی فکری"، مرکز پژوهش‌های جوان-۲۷، ناشر، انتشارات کانون اندیشه جوان، نوبت چاپ، دوم، سال، ۱۳۹۲.
- ۵- سرفراز، محمد. (۱۳۹۲) "جنبش طالبان از ظهور تا افول"، ناشر، سروش انتشارات صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران، نوبت چاپ دوم، سال ۱۳۹۷.
- ۶- صنعتی، محمد حسن. (۱۴۰۱) "تاجیکستان و چالش در روابط با طالبان افغانستان"، مرکز بین المللی مطالعات صلح-IPSC، بهار ۱۴۰۱.

Tajikistan's foreign policy towards the Taliban after the fall of the republic

Qasem Musleh

Master's Student in International Relations, Ahl al-Bayt International University, Tehran, Iran

Ali Bogheiry

Assistant Professor, Faculty of Law and Political Science, Ahl al-Bayt International University, Tehran, Iran.

Abstract

The re-emergence of the Taliban in the spring of 1400 in Afghanistan has created a new challenge in regional and extra-regional relations for the Taliban. On the other hand, the non-recognition of them by other countries has caused many challenges and problems. Violence, use of force, threats to kill employees of the Republic period and not respecting women's rights and the closing of schools and universities in turn in modern and legitimate governance and establishing effective and reformed communication in the trans-regional relations of the Taliban with the government of Tajikistan, the sensitivities of He has created a lot for the government of Tajikistan The recent developments in Afghanistan pose a serious threat to regional security and stability. The Taliban's resurgence has complicated the political process in the region. "The Taliban's inability to control and manage its terrorist groups and fighters has further complicated the situation," Tajik Foreign Minister Sirajuddin Mehruddin said. Afghanistan is becoming a safe haven for terrorist groups and a source for the spread of Taliban extremism. is the center of our attention. Keywords: Tajikistan, Taliban, foreign policy, fall of republic